

După ce teroarea a scăzut în intensitate, evreii rămași în viață de pe tot cuprinsul Basarabiei, Bucovinei de Nord și ținutului Hertza au fost strânși și internați în lagăre de tranzit și ghetouri.

Cele mai mari lagăre de tranzit au fost organizate la Securenii, Edineț, Vertujeni și Mărculești, iar cele mai mari ghetouri la Chișinău și Cernăuți.

În aceste lagăre și ghetouri numeroși evrei au decedat, ca urmare a mizeriei, bolilor și foametei, iar mii de evrei au fost duși în diverse șantiere de muncă și apoi împușcați.

După cum arată un calcul statistic făcut de cunoscutul istoric Dinu C. Giurescu în perioada de la începutul războiului și pînă la data de 1 septembrie 1941, în această zonă au dispărut 49.419 evrei.^{*)}

Din balanța întocmită de autor rezultă că numărul celor dispăruți în această perioadă a fost de cca 55.000 de evrei.^{**)}

La începutul lunii septembrie 1941, guvernul Antonescu ia hotărîrea deportării dincolo de Nistru a evreilor rămași în viață din Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Hertza, precum și a celor din Bucovina de Sud și județul Dorohoi.

Spre deosebire de deportarea haotică din iulie 1941, deportările care au avut loc în toamna anului 1941, începând cu luna septembrie, au fost făcute sistematic pe centre de deportare (lagăre de tranzit și ghetouri), itinerare, puncte de trecere a Nistrului și au cuprins aproape toată populația evreiască din teritoriile de nord-est ale României.

^{*)} Magazin istoric - Nr. 11 (368) noiembrie 1997, pag. 75.

^{**) Vezi tabelul nr. 3 de la pag. 102.}

IV. DEPORTAREA EVREILOR DIN ROMÂNIA ÎN TRANSNISTRIA

Pentru guvernul antonescian, deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina și județul Dorohoi a avut ca scop unic purificarea etnică prin expulzarea forțată a elementului evreiesc din aceste teritorii.

La ședința Consiliului de Miniștri din 8 iulie 1941^{*)} Mihai Antonescu a declarat printre altele:

“.....eu sunt pentru migrațiunea forțată a întregului element evreiesc din Basarabia și Bucovina, care trebuie zvârlit peste graniță.

...Nu știu peste câte veacuri neamul românesc se va mai întâlni cu libertatea de acțiune totală, cu posibilitatea de purificare etnică și revizuirea națională.....”

Deportarea în masă a evreilor din Basarabia, Bucovina și județul Dorohoi a avut loc în perioada septembrie – noiembrie 1941. În anul 1942 au mai fost deportați cca. 4.000 de evrei din ghetoul Cernăuți, un nou lot de 450 de evrei din Dorohoi, precum și câteva mii din Vechiul Regat.

^{*)} Vezi stenograma Consiliului de Miniștri din 8 iulie 1941 - A. S. B., Fond P. C. M. Cabinet, dosar 475/1941, filele 103-128 - Lya Benjamin - Stenograme.

1. Deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța

În baza ordinului primit de la serviciul Marelui Pretor, Inspectoratul de Jandarmi Basarabia a elaborat instrucțiunile de deportare a evreilor din Basarabia.

Conform acestor instrucțiuni, aprobate de Marele Pretor, *"evacuarea celor 22.150 de evrei din lagărul Vertujeni-Soroca va începe în ziua de 12 septembrie 1941, ora 8 precis, pentru a fi trecuți peste Nistru în Ucraina"*.

Deportarea s-a făcut pe două itinerarii de mers: unul spre nord prin Cremenea, Gura Camenca, Soroca, Cosăuți și al doilea prin Temeleuți, Văscăuți, Cușmirca, Mateuți, Rezina.

La începutul lunii octombrie, deportarea a continuat cu evreii din lagărele Edineț și Securenii. Din aceste lagăre, o parte din convoaie au trecut Nistrul și pe la Atachi.

Lagărul de la Mărculești a fost transformat într-un lagăr de adunare a unora dintre convoaiele venite din Bucovina și din alte lagăre, destinate să treacă Nistrul pe la Rezina.

Trebuie menționat că deplasarea evreilor deportați din această zonă s-a făcut pe jos, în condiții de ploaie, frig și uneori zăpadă. Mulți erau îmbrăcați în haine de vară și fără nici o posibilitate de aprovizionare, la un drum de cel puțin 6-8 zile.

Pe drum evreii au fost jefuiți, bătuți, mânați ca vitele și cei care nu se puteau ține în coloană, împușcați.

În raportul de anchetă nr. 2 al Comisiunii instituite conform ordinului mareșalului Ion Antonescu, se arată textual că locotenentul Roșca Augustin, însărcinat cu

evacuarea evreilor, a raportat *"că, din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ține în convoaie, fie din neputință, fie din boală, să fie executați"*. În acest scop să facă din 10 în 10 km câte o groapă pentru cca. 100 de persoane, unde vor fi adunați și împușcați cei rămași în urma coloanelor. Locotenentul Roșca A. a declarat în fața comisiei că a executat întocmai dispozițiunile date, care au avut ca rezultat împușcarea a circa 500 de evrei, dintre cei evacuați pe traseul Securenii – Cosăuți.^{*)}

Pe parcursul deplasării deportaților au avut loc scene incredibile. Unii jandarmi au vândut țăranilor cadavre ale celor împușcați pentru hainele cu care erau îmbrăcați. Aceștia după ce le despuiau de îmbrăcăminte, aruncau leșurile la marginea drumurilor. Regiunea oferea o priveliște aidoma de infern.

Dr. Ing. Liviu Beris, ne descrie în calitate de martor, modul cum a avut loc deportarea evreilor din lagărul de tranzit Edineț, în Transnistria.

"În toamnă, am mers mai departe, am fost duși spre Nistru. Atunci au început ploile, noroiul făcea ca abia să-ți poți face pasul. Unii rămâneau în urmă și cei care rămâneau mult în urmă erau împușcați. Ochii aceștia cu care vă privesc acum au văzut cum acei oameni erau împușcați."

Cel mai îngrozitor a fost atunci când am văzut un bătrân care, oprindu-se pentru o necesitate fiziologică, după ce a fost împușcat, a fost imediat dezbrăcat de niște

^{*)} M. Carp – Cartea Neagră – Vol. 3 – pag. 68 – Editura Diogene, 1996.

tărani de pe marginea drumului. Este o scenă care, din păcate, s-a repetat și care deseori nu mă lasă să dorm

Ajunși în comuna Corbu, nu departe de malul Nistrului, am fost duși pe un deal pentru a înnopta, așa uzi, bătuți, obosiți cum eram, într-o mizerie crâncenă. Noaptea s-a lăsat înghețul, ne gândeam cu toții că nu trebuie să dormim pentru că vom muri din cauza înghețului. N-am adormit, dar spre dimineață, când s-a dat ordinul de plecare, și acum am în fața ochilor bocancii jandarmilor care loveau pe cei care nu se mai puteau ridica, revăd ochii îngroziți ai celor care trebuiau să plece și paturile de armă care loveau. Au rămas pe acel deal, inerți și trecuți în lumea umbrelor, foarte mulți, nu vă pot spune numele lor, dar au fost mulți.”

În cursul lunii octombrie a avut loc și deportarea evreilor din marile ghetouri de la Cernăuți și Chișinău.

La Cernăuți numărul evreilor era de cca 50.000.

Datorită eforturilor depuse de **Traian Popovici**, primarul orașului și ale altor colaboratori, pe data de 15 octombrie s-a obținut de la mareșalul Antonescu aprobarea ca 20.000 de evrei, necesari activității economice a orașului, să fie exceptați de la deportare.

Iată cum descrie fostul primar deportarea restului de peste 30 000 de evrei, care erau obligați să ia drumul pribegiei:

“Scene sfâșietoare se petreceau pe rampa de imbarcare și la plecarea trenurilor. Despărțirea membrilor aceleiași familii, plecând copiii și rămânând părinții sau invers, despărțirea de frați și surori, ba chiar dintre soți, umpleau de vaiet văzduhul și mișcau și inimile cele mai împietrite.

Era despărțirea pentru totdeauna, plecarea unora la suferință și moarte, rămânerea celorlalți în sclavie și durere.

Deposdarea deportaților la punctele de adunare pe Nistru de tot ce mai aveau asupra lor, ridicarea și distrugerea documentelor pentru ca să li se piardă urma, pornirea lor în bacuri peste Nistru, marșurile pe jos, pe vânt, pe ploaie, zloată și noroi, desculți și nemâncați, sunt pagini de tragedie dantescă și sălbăticie apocaliptică. La un singur transport, din 60 copii sugari a supraviețuit unul singur. Obosiți, poticniții erau abandonați în stare muribundă pe marginea drumurilor, lăsați destinului lor, pradă vulturilor și câinilor”.*)

La Chișinău, soarta evreilor a fost de asemenea crâncenă.

La recensământul din anul 1930, orașul număra 41.405 evrei reprezentând 36% din populația totală. După unii autori, în preajma războiului, evreii din Chișinău ajunseseră la peste 50.000 de locuitori.

După izbucnirea războiului, orașul a fost bombardat de avioane germane, printre victime numărându-se și mulți evrei.

Din cauza bombardamentelor și a haosului care s-a creat, un număr mare de evrei au fugit în căruțe sau pe jos, în direcția Nistrului.

O mare parte din aceștia au fost uciși în bombardamente pe linia frontului sau ajunși din urmă de trupele germano-române și împușcați de unitățile speciale de curățire a terenului.

*) Cartea Neagră de M. Carp - vol. III, pag. 164, Editura Diogene, 1996 (din spovedania fostului primar al municipiului Cernăuți, dr. Traian Popovici).

Armata română a intrat în Chișinău la data de 16 iulie 1941. Evreii rămași în oraș au fost supuși jafului, iar o parte dintre ei asasinați.

După ce situația a început să se liniștească, unii evrei fugiți au revenit la Chișinău, numărul total al evreilor din oraș depășind cifra de 11.000

La 24 iulie 1941, din ordinul guvernatorului Voiculescu s-a înființat ghetoul orașului Chișinău.

Timp de peste două luni până la deportare, evreii din ghetoul Chișinău au fost supuși terorii, asasinatului și jafului.

Sute de bărbați și femei au fost trimiși pe diverse șantiere de lucru (Visterniceni, Ghidighici etc), unde după terminarea muncii, cei mai mulți au fost împușcați de militari români și nemți.

În ghetou, din cauza condițiilor mizere de trai, numeroși evrei au murit de inaniție și boli.

Deși în ghetou au fost aduși evrei din unele localități limitrofe, populația a scăzut din cauza numărului mare de victime.

Deportarea evreilor din ghetoul Chișinău a început la 8 octombrie 1941, majoritatea coloanelor trecând Nistrul pe la Rezina.

După o întrerupere de câteva zile, deportarea s-a reluat la 14 octombrie și s-a încheiat la 30 octombrie 1941.

În total din ghetoul Chișinău au fost deportați circa 10.000 de evrei, mulți dintre aceștia găsindu-și sfârșitul înainte de a trece Nistrul.

La 14 noiembrie 1941, colonelul Dumitrescu a trimis guvernatorului Basarabiei, două liste de evrei cu 44 și respectiv 16 persoane ca să fie exceptate de la deportare. Era vorba de niște foști membri ai Parlamentului local care

în 1918 proclamase Unirea cu România, de invalizi și foști luptători în primul război mondial, precum și de evrei și evreice căsătoriți cu creștini.

Cererea a fost respinsă, cu mențiunea că în Basarabia problema evreiască este rezolvată prin deportarea tuturor evreilor.

Au rămas nedeportați cca. 16.794 de evrei din Cernăuți, 60 din Storojineț și 227 din Basarabia.^{*)}

În luna iunie 1942 au mai fost deportați cca. 4.000 de evrei din Cernăuți.

În total din Basarabia, Bucovina de Nord și Herța au fost deportați în Transnistria cca. 113.000 de evrei.^{**)}

2. Deportarea evreilor din Bucovina de Sud

În timp ce deportarea evreilor din Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța se afla în plină desfășurare, autoritățile antonesciene iau hotărârea ca începând cu data de 9 octombrie 1941 să porceadă și la deportarea evreilor din Bucovina de Sud (fostele județe Suceava, Câmpulung și Rădăuți).

Trebuie menționat faptul că populația din aceste județe nu a fost niciodată sub ocupație rusă sau sovietică.

Deportarea a început la Suceava și după cum se arată în dispozițiile primăriei orașului, populația evreiască din comunele Ițcani și Burdujeni precum și cea din orașul Suceava (din primul lot) *"se vor găsi la rampa militară a gării Burdujeni în ziua de 9 octombrie 1941, orele 16. Fiecare locuitor evreu poate lua cu el haine groase, îmbrăcăminte și încălțăminte precum și hrană pe cât mai*

^{*)} Conform recensământului locuitorilor având sânge evreiesc din mai 1942.

^{**)} Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 103.

multe zile, în total nu mai mult decât fiecare poate duce cu sine."

În ordonanță se mai arată că fiecare cap de familie va întocmi înainte de plecare un inventar cu bunurile ce lasă în orașul Suceava.

Cheia locuinței și inventarul se închid într-un plic care se va preda în gara Burdujeni unei comisii.

După cum arată dr. Meier Teich președintele comunității evreilor din Suceava, deportații au fost băgați în vagoane de vite necurățate, înghesuiți peste măsură.

Din ordinul colonelului Zamfirescu au sosit în gară și bătrînii și bolnavii netransportabili, înveliți în cearșafuri, fără nici un bagaj.

Medicul primar dr. Bona a dat afară din spital toți bolnavii evrei, chiar și pe cei în stare gravă. De exemplu, Isac Mayer, căruia i s-a amputat un picior a murit după o oră de la plecarea trenului sau dr. Bernard Wagner (coleg cu dr. Bona) în vârstă de 70 de ani, grav bolnav, a murit la sosirea la Moghilev.

Pe data de 10 octombrie pleacă al doilea convoi din Suceava și Gura Humorului și deportarea continuă până la 13 octombrie, când ultimele trenuri cu deportați din județele Rădăuți și Câmpulung iau drumul Transnistriei.

După mai multe zile de mers, fiecare tren cu deportați a ajuns în localitatea Atachi, pe malul Nistrului, unde domneau haosul și disperarea.

Aici mulți evrei au fost jefuiți de bunurile pe care le aveau asupra lor, de către cei însărcinați să asigure trecerea Nistrului.

Martorul **ing. Friedrich Antschel**, în prezent domiciliat în București, descrie deportarea sa și a familiei sale din Suceava:

"Pe data de 9 octombrie 1941, prin baterea tobelor, s-a înștiințat populația evreiască din Suceava, ordinul de evacuare și deportare.

Am fost deportat împreună cu familia - tata, mama și sora - pe data de 11 octombrie 1941, respectiv cu transportul al treilea. Am fost băgați în vagoane de vite murdare, înghesuiți la maximum.

Printre deportați a fost adus și Isac Tenenhaus, care avea febră tifoidă și a murit imediat ce a ajuns la Moghilev.

Am sosit la Atachi pe data de 13 octombrie, unde erau mii de oameni lipsiți de hrană și adăpost. În aceeași zi a trecut și un convoi venit din Edineț (Basarabia), oameni desculți, înfomețați și bătuți. După o percheziție minuțioasă făcută de jandarmi, bunurile de valoare au fost jefuite iar grupul nostru bine escortat și păzit a fost transportat peste Nistru cu niște plute."

Pentru a prezenta cât mai complet situația de la Atachi, redăm mai jos un extras din scrisoarea domnului Isidor Pressmer, președintele comunității evreiești din Rădăuți, scrisă pe data de 22 octombrie 1941 și adresată dr. W. Filderman, președintele Federației Uniunilor de Comunități Evreiești din România:

"Sunteți desigur informați că ... am fost toți evacuați și aduși aici pentru a fi trecuți de Nistru și trimiși undeva în Ucraina, fără destinație și fără țintă.

Cea mai mare parte care pleacă peste Nistru rămâne fără adăpost, sub cerul liber, în ploaie, în noroi și frig. O mică parte se află încă aici la Atachi. Aici au murit deja sute de persoane și mulți sunt muribunzi iar alții s-au sinucis.

Un singur lucru este cert. Dacă nu vom fi salvați imediat, nu va supraviețui nici unul dintre toți acești nenorociți. După părerile noastre ar fi vorba deocamdată de circa 25.000 de suflete care se află în prezent, o parte pe drumuri spre Ucraina, o parte la Moghilev și o parte încă aici la Atachi".

Din datele statistice existente rezultă că din Bucovina de Sud au fost deportați cca. 23.800 de evrei. Au rămas doar 179, considerați indispensabili pentru economia regiunii.*)

3. Deportarea evreilor din județul Dorohoi

Pe data de 5 noiembrie 1941, autoritățile informează populația evreiască din orașul Dorohoi că urmează a fi evacuată în Transnistria.

În orașul Dorohoi, se găseau și toți evreii evacuați din celelalte localități ale județului (Darabani, Mihăileni, Rădăuți-Prut etc.). În total, populația evreiască număra înainte de evacuare cca. 12.000 de persoane.

desfășurat în aceleași condiții ca și în Bucovina de Sud.

Primii deportați au fost evreii din Darabani. Aceștia, fiind evacuați din orașelul lor încă din iunie, erau îmbrăcați sumar, în haine de vară, fără prea mult bagaj.

La 8 noiembrie au fost evacuați în aceleași condiții și evreii din Săveni și Mihăileni.

Deportarea evreilor din orașul Dorohoi a avut loc în zilele de 12 și 13 noiembrie 1941.

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 103.

Județul Dorohoi făcea parte din Vechiul Regat, dar potrivit unei împărțiri administrative arbitrare, județul a fost trecut la guvernământul Bucovinei, de unde și nenorocirile care s-au abătut asupra evreilor din acest județ.

Dintre evreii deportați din județul Dorohoi, au făcut parte mulți veterani de război, invalizi, orfani și văduve de război. De asemenea au fost evacuate și soțiile și copiii ai căror soț și tată erau concentrați la muncă forțată în diverse localități din țară.

Datorită intervențiilor făcute de conducerea Comunității evreilor din București și personal de doctor W. Filderman, guvernul transmite un ordin de sistare a deportării.

După cum au declarat mai mulți funcționari publici, acest ordin a fost ascuns de notabilitățile jud. Dorohoi și a fost înregistrat și pus în aplicare după plecarea trenului cu deportații din ziua respectivă, adică abia începând cu data de 14 noiembrie 1941.

Printre personalitățile antisemite ale județului Dorohoi care au făcut demersuri la București și au insistat pentru deportarea evreilor se numără și colonelul Barcan, prefectul județului, ing. Jean Pascu, primarul orașului, farmacistul Gheorghe Timuș, președintele comisiei de triere, dr. Felix Nădejde, medicul șef al județului, avocatul Adam și alții.

La gară, înainte de imbarcare, evreii deportați au fost percheziționați și li s-au luat o parte din bunurile pe care le aveau asupra lor.

Vagoanele au fost închise cu lacăte și păzite de jandarmi pe tot timpul parcursului. Necesitățile, deportații și le făceau în vagoane.

Pe drum unii bătrâni au înghețat de frig și au murit, astfel că la celelalte transporturi s-au luat târnăcoape și cazmale pentru îngroparea morților.

În gară la Cernăuți, un tânăr evreu care a forțat ușa vagonului și a încercat să coboare pentru a bea apă a fost împușcat de jandarmi.

Sosiți la Atachi pe Nistru, evreii au fost coborâți din tren și li s-a permis să ia cu ei numai lucrurile pe care le puteau duce în mână. Toate celelalte bunuri rămase în trenuri au fost jefuite.

Nistrul l-au traversat cu bacul, podul fiind distrus de război.

Dincolo de Nistru era orașul Moghilev. Unii au rămas în orașul Moghilev, dar cei mai mulți au fost duși încolonați pe jos spre diverse localități ale Transnistriei.

Bărbații evrei din diverse detașamente de muncă obligatorie, reînțorși la Dorohoi în cursul lunii decembrie 1941, au găsit casele goale, în mare parte jefuite, iar soțiile și copiii lor deportați în Transnistria.

Ei au solicitat, printr-un memoriu adresat mareșalului Ion Antonescu și guvernului, să li se readucă familiile în Dorohoi.

Rezoluția pusă pe memoriu reflectă politica de purificare etnică dusă de autoritățile române: "Evreii să plece după familiile evacuate", cu alte cuvinte, să fie deportați în Transnistria.

Centrala Evreilor din România a întocmit un dosar cu numele și prenumele celor aflați la muncă obligatorie în diferite detașamente de muncă, ale căror familii au fost deportate în Transnistria.

Acest dosar cuprinde 818 capi de familie, care au fost în perioada deportării familiilor lor la Șantierul de îndigui

Brăila, Terasament Pod Lipcani, detașamentele Zvoriștea, Craiova, București, Serpenița, Batalionul 7 drumuri Edinița și Atelier confecții Iași.

În anul următor, la 14 iunie 1942, a fost deportat un nou lot de 450 de evrei din orașul Dorohoi, dintre care majoritatea au constituit-o bărbații evrei din detașamente, ale căror familii au fost deportate în noiembrie 1941. Soarta acestor ultimi deportați a fost deosebit de tragică.

Trenul cu acești deportați ajunge la Serebria lângă Moghilev în ziua de 20 iunie 1942, însă nu li se permite să coboare din tren. În schimb se dă aprobarea ca familiile acestora din Moghilev să plece împreună cu ei mai departe spre Bug, convoiul mărindu-se astfel la 950 de oameni.

Convoiul ajunge la 3 iulie 1942, la Oleanița jud. Tulcin, de unde sunt trimiși la cariera de piatră Ladijin pe malul Bugului.

În august 1942, colonelul Loghin, prefectul județului Tulcin, trimite peste Bug, la cererea organizației germane Todt, 3.000 de evrei printre care se aflau și evreii dorohoieni. Ei sunt internați în lagărul Tarasivka, puși la diverse munci istovitoare și uciși treptat de criminali.

Pe data de 10 decembrie 1943, ultimii supraviețuitori din acest grup au fost împușcați de nemți și aruncați într-o groapă comună. Doar circa 50 de evrei dorohoieni, care au reușit să fugă din lagăr, au supraviețuit, din cei 450 deportați în iunie 1942.

În total, din județul Dorohoi (fără ținutul Herța) au fost deportați în Transnistria circa 10.000 de evrei.*)

De subliniat că, în perioada deportărilor din toamna anului 1941, conform notei secrete nr. 8597 din 5

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 103.

octombrie 1941, transmisă de șeful Cabinetului Militar, guvernatorilor Bucovinei și Basarabiei, toți evreii care urmau să fie deportați erau obligați să depună la Banca Națională valuta, moneda de aur, bijuteriile și metalele prețioase, precum și banii în numerar în lei.

Ei au primit în schimb, la un curs total nefavorabil, mărci germane de ocupație (Kassenscheine), monedă fără nici o acoperire și, în general, refuzată de localnicii din Transnistria.

4. Deportarea în anul 1942 a unor categorii de evrei din Vechiul Regat și Transilvania de Sud

În anul 1942, guvernul Antonescu ia hotărârea ca evreii suspectați cu vederi de stînga să fie deportați în Transnistria.

Ca urmare au fost deportați 407 evrei internați în lagărul de la Tg. Jiu, 85 aflați în penitenciare și 554 aflați în libertate, dar bănuți că ar fi simpatizanți sau ar avea legături cu partidele și organizațiile de stînga. De asemenea, sunt deportați și 578 de evrei, care, în anul 1940, au cerut repatrierea în Basarabia. Pe data de 22 septembrie 1942, aceștia din urmă ajung la Mostovoi, jud. Berezovka. Aici, majoritatea au fost predați și împușcați de trupele SS din localitate. Numai 16 deportați au scăpat și s-au reîntors la sfîrșitul anului 1943 în România.

În aceeași perioadă, sunt deportați în mai multe convoaie sute de evrei pe motiv că au lipsit nemotivat de la munca obligatorie, la care se adaugă și deportarea altor evrei condamnați pentru diferite delictе.

Tot din Vechiul Regat și Transilvania de Sud, au fost aduși în Transnistria cca. 1.500 de evrei la muncă forțată, în

cunoscutul Batalion 120 Balta, care a funcționat aproape doi ani.

În total, din Vechiul Regat și Transilvania de Sud, au fost deportați în Transnistria cca. 4.000 de evrei.^{*)} Deportarea evreilor din Vechiul Regat și Transilvania de Sud s-a sistat datorită intervenției hotărâte a reginei mamă Elena.

Astfel, după cum relatează SS Hauptsturmführer Richter medicul Victor Gomoiu, după ce se convinge personal, la fața locului, asupra modului cum sunt deportați evreii din București în Transnistria, se prezintă la regina mamă Elena și-i relatează ceea ce a constatat în legătură cu această problemă.

Regina mamă Elena îi comunică regelui Mihai că este o rușine ce se întâmplă cu oamenii în această țară și că ea nu mai poate suporta în continuare și-i cere să intervină.

Regele i-a telefonat numaidecât primului ministru ad-interim Mihai Antonescu și în consecință acesta convoacă o ședință a Consiliului de Miniștri.

Un rol însemnat l-a avut și mitropolitul N. Bălan al Sibiului, care în prezența rabinului șef Al. Șafran, i-a telefonat lui Mihai Antonescu și l-a rugat să oprească deportările în Transnistria.

Rolul acestui mare slujitor al bisericii și dreptății a fost și mai important când a intervenit direct la mareșalul Antonescu pentru a nu se deporta evreii din Vechiul Regat și Transilvania de Sud în lagărele germane din Polonia.

La 15 octombrie 1942, se comunică hotărârea Consiliului de Miniștri de a nu se mai face nici un fel de

^{*)} Vezi tabelul nr. 6 de la pag. 104.

deportare de evrei, pînă nu se va crea o instituție pentru organizarea acestei acțiuni. Ulterior au mai avut loc deportări în Transnistria, însă acestea au fost sporadice și nesemnificative ca număr.

5. Numărul total al evreilor din România deportați în Transnistria

În Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța, numărul total al evreilor, înainte de deportare, rezultat din inventarierea efectuată de autoritățile române la sfârșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1941, (deci după masacrele comise imediat după eliberarea acestor teritorii), a fost de 126.434 de suflete. Dacă la această cifră, adăugăm cca. 24.000 de evrei existenți în Bucovina de Sud și cca. 12.000 din județul Dorohoi (fără Herța), rezultă că înainte de începerea deportărilor masive din toamna anului 1941, numărul total al evreilor era de 162.434 de suflete.

Potrivit recensământului locuitorilor având sânge evreiesc din mai 1942, în această zonă au rămas nedeportați un număr de 19.576 de evrei (227 din Basarabia, 16.854 din Bucovina de Nord, 179 din Bucovina de Sud și 2.316 din județul Dorohoi).

Rezultă că în toamna anului 1941, numărul total al evreilor deportați în Transnistria a fost de 142.858 de persoane.

La aceștia, trebuie adăugați evreii deportați în anul 1942, respectiv 4.000 din Cernăuți (deportați în perioada 7-28 iunie 1942), 450 din județul Dorohoi (deportați la 14 iunie 1942) și 3.968 din Vechiul Regat și Transilvania de Sud.

Prin urmare, numărul total al evreilor deportați în Transnistria a fost de 151 276 de persoane.*)

În acest număr se includ și cei care au fost împușcați sau au murit pe drum.

În legătură cu numărul evreilor deportați în Transnistria circulă mai multe date.

Conform unui referat întocmit la Ministerul de Interne în anul 1943, numărul total al deportaților în Transnistria ar fi fost de 110.033 de suflete. Această cifră, așa cum arată și cercetătorul M.Carp, este incompletă, necuprinzând toți evreii deportați în toamna anului 1941 și în anul 1942.

Pe de altă parte, într-un articol publicat în ziarul "Bukarester Tagsblatt" (nr.4700 din august 1942) se arată că au fost deportați în Transnistria 185.000 de evrei, cifră preluată și de unii cercetători evrei.

Consider că această cifră este supradimensionată, ea fiind doar aprecierea subiectivă a unui ziarist și necorelată cu numărul evreilor existenți înainte de deportare în zona de unde au avut loc evacuările masive de evrei.

Se poate considera deci că cifra reală, având un suport statistic, este de cca. 150.000 de evrei deportați din România în Transnistria.

---

*) Vezi tabelul nr. 5 de la pag. 103.

Trebuie însă să recunoaștem că nimeni nu a numărat victimele și nimeni nu poate stabili cu exactitate numărul acestora.

Esențial este faptul că, putem afirma cu certitudine că în teritoriile aflate sub guvernarea Antonescu, peste un sfert de milion de oameni au fost exterminați pentru singura lor vină că s-au născut evrei.

LISTA GHETOURILOR ȘI LAGĂRELOR DIN TRANSNISTRIA

1. Alexandrovka	34. Chianovka
2. Ananiev	35. Clocotma
3. Akmecetka	36. Crivoje-Ozero
4. Arva	37. Dubăsari
5. Balanovka	38. Djurin
6. Balta	39. Dimidovka
7. Balki	40. Derebcin
8. Bar	41. Domanovka
9. Bogdanovka	42. Frunză
10. Budi	43. Golta
11. Bondarovka	44. Gorai
12. Bucov	45. Grabivț
13. Birzula	46. Grosolovo
14. Britovka	47. Hrinovka
15. Brailov	48. Halcinți
16. Berșad	49. Ivășcăuța
17. Briceni	50. Israilovka
18. Cetvarinovka	51. Iampol
19. Cicelnic	52. Iaroga
20. Cernevț	53. Iarișev
21. Cazaciovka	54. Kolosovka
22. Capustiani	55. Kopaigorod
23. Capusterna	56. Ladija (carieră de piatră)
24. Carlovka	57. Lohova
25. Cariskov	58. Lozova
26. Codima	59. Lucineț
27. Cuzminț	60. Lucinik
28. Comotcauți	61. Malo Kiriuka
29. Cucavka	62. Manikovka
30. Crijopol	63. Marinovka
31. Chirnasovka	64. Murafa
32. Crasnoje	65. Mișcovka
33. Ciorna	66. Moghilev

67. Moloknia	93. Slidi
68. Mostovoi	94. Tatarovka
69. Nikolaevka	95. Tulcin
70. Nimraț	96. Tivrin
71. Nesterovka	97. Tiraspol
72. Obodovka	98. Tridubi
73. Odessa	99. Trihat
74. Ozarinet	100. Ţibulovka
75. Olgopol	101. Trostinet
76. Olanița	102. Tropava
77. Ostia	103. Vazdovka
78. Pavlovka	104. Vapniarka
79. Pasiuka	105. Vitovka
80. Popivitz	106. Vorosilovka
81. Pankovka	107. Vigoda
82. Peciora	108. Vinduieni
83. Râbnița	109. Vinozi
84. Raschstadt	110. Vladislavka
85. Savrani	111. Verhovka
86. Sumilova	112. Vaslinovo
87. Șargorod	113. Vendiceni
88. Suha-Balka	114. Varyarovka
89. Stanislovcek	115. Zabokirit
90. Stefanka	116. Zatisia
91. Slivina	117. Zemrinca
92. Scazinet	

LISTA LAGĂRELOR GERMANE DE DINCOLO DE BUG

1. Bratlav	10. Narajevka
2. Bogokov	11. Nimierov
3. Berezovka	12. Nikolaev
4. Ciucov	13. Ordovka
5. Corievka	14. Seminka
6. Gaisin	15. Talalaievka
7. Ivangorod	16. Taplic
8. Mateevka	17. Zarodnița
9. Mihailovka	

^{*)} Lista ghetourilor și lagărelor a fost preluată din lucrarea scriitoarei Sonia Palty – “Evrei, treceți Nistrul!” – pag. 223-224, Editura Libra. București, 2002.

**CETĂȚENI ROMÂNI DISTINȘI DE STATUL
ISRAEL CU TITLUL ȘI MEDALIA DE
“DREPTII AI POPOARELOR”**

În anul 1953, parlamentul israelian (knesetul) a votat o lege specială prin care Institutul Yad Vashem a fost înfiputernicit de a institui un memorial pentru “Dreptii popoarelor”, oameni care și-au riscat viața ca să salveze evrei.

În România, câteva zeci de persoane au obținut până acum acest titlu de onoare:

Agarici Viorica	Hij Metzia
Antal Rozalia	Hij Simion
Anuțoiu T. Anghel	Manoliu Florian
Baias Maria	Mărculescu Emilian
Baias Vasile	Moldovan Valeriu
Beceanu Dumitru	Motora Sabin
Catană Maria	Muranyi Rozalia
Cociuba Traian și fiul lui	Onișor Ioana
Cojoc Gheorghe	Pantea Nona
Crăciun Ana	Pelungi Ștefan
Căciun Pavel	Petre Gheorghe
Demusca Letițiana	Pocorni Egon
Dumitru Adrian	Pocorni Nicolina
Regina Mamă Elena	Pop Aristina
Farcaș Rozalia	Pop Maria
Farcaș Ștefan	Pop Nicolae
Florescu Constanța	Pop Valer
Ghițescu Alexandru	Popovici Traian
Grosz Bandi	Profir Grigore
Grosz Rozalia	Puti Alexa

Puti Maria
Puti Tudor
Simionescu Constantin
Sion Mircea Petru
Stoenescu Ioana
Stoenescu Pascu
Strauss-Tiron Gabriela
Stroe Magda
Strul Elisabetha

Șuță Ioan
Szakadati Ianos
Szakadati Iuliana
Șorban Raoul
Toth Jozsef
Tubak Maria
Vass Gavril
Zaharia Iosif

Lya Benjamin – Memorialul martirilor evrei din România –
Editura Hasefer, București 2003, pag.69.